

ΚARL JASPERS: ΜΙΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΥΠΑΡΞΙΣΤΗ (του Μύρωνα Ζαχαράκη)

Ένας από τους πιο αξιόλογους φιλοσόφους του εικοστού αιώνα, ήταν ο υπαρξιστής Karl Jaspers (1883-1969). Υπήρξε ένας από τους λίγους διανοούμενους που μίλησε δημόσια και υπεύθυνα για το πρόβλημα της «γερμανικής

ευθύνης» μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Σε αντίθεση με τη σκέψη άλλων υπαρξιστών, όπως λόγου χάρη του Heidegger και του Sartre, η σκέψη του Jaspers είναι μάλλον ανεπαρκώς γνωστή στη χώρα μας και τα μεγάλα του έργα παραμένουν αμετάφραστα. Αξίζει τον κόπο να έρθει κανείς σε μια πρώτη επαφή με αυτόν τον μεγάλο στοχαστή. Παράλληλα, εκτός του υπόλοιπου έργου του, ο Jaspers διατύπωσε κάποτε τις κύριες αφορμές που κινούν στον άνθρωπο το φιλοσοφικό στοχασμό. Κάνοντας λόγο για τη συσσώρευση γνώσης που παρατηρήθηκε κατά τον 20^ο αιώνα, μας υπέδειξε τα διαχρονικά υπαρξιακά ερωτήματα που αρχίζουν το φιλοσοφείν, δείχνοντας ότι ως άνθρωποι δεν είμαστε παρά περιορισμένα όντα. Ο άνθρωπος δεν είναι παρά ένα τμήμα του «είναι», μια «εμπειρική ύπαρξη» (στα λόγια του Jaspers). Ως τέτοιος είναι πάντα κάτι περισσότερο από αυτό που μπορεί να γνωρίσει κανείς γι' αυτόν, ισχυρίζεται. Αυτή ακριβώς είναι η ιδιαιτερότητά του. Ωστόσο, αυτό που τον διακρίνει από τα άλλα όντα είναι το γεγονός ότι είναι πάντα ικανός να μεταβάλλει την κατάσταση στην οποία βρίσκεται. Οι δύο θεμελιώδεις κατευθύνσεις προς τις οποίες μπορεί να κινηθεί είναι: α) με τη διαρκή κατάκτηση του κόσμου, και β) με το βήμα (ή μάλλον, το άλμα) προς το υπερκόσμιο, το υπερφυσικό. Ενώ η

πρώτη κατεύθυνση αντιπροσωπεύει τους κάθε λογής εξερευνητές και κατακτητές αυτής της ζωής, ο τελευταίος δρόμος προορίζεται για τους μυστικιστές.

Ο άνθρωπος, σύμφωνα με τον Jaspers, πρέπει να αντισταθεί στην τάση να υπερεκτιμήσει και να ειδωλοποιήσει την επιστημονική/τεχνική γνώση και την τεχνολογία που αυτή παράγει, αναγνωρίζοντας πως ως όντα έχουμε τα όριά μας, τα οποία μας φέρνουν μπροστά στο φιλοσοφικό στοχασμό και είναι πάντα τα ίδια: η τύχη, ο πόνος και ο θάνατος. Ωστόσο, ιστορικά οι κατάλληλες συνθήκες για τη συστηματική λογική σκέψη τέθηκαν μεταξύ 800 π.Χ και 200 π.Χ., δηλαδή κατά την εποχή που ο Jaspers ονομάζει «αξονική». Τότε διαμορφώθηκαν τα πνευματικά θεμέλια στα οποία μέχρι σήμερα στηρίζεται η ανθρωπότητα, τότε αναδύθηκε η λογική σκέψη που αποκρυσταλλώθηκε σε επιστήμη και φιλοσοφία, τότε επικράτησαν οι μεγάλες θρησκείες που εξακολουθούν να κυριαρχούν στον κόσμο μας σήμερα. Με τη βαθύτερη συνειδητοποίηση των ορίων μας, χαρακτηριστικότερο των οποίων είναι ο θάνατος, γινόμαστε ικανοί να αναγνωρίσουμε την ελευθερία της ύπαρξής μας και να κάνουμε τις προσωπικές μας επιλογές. Το φιλοσοφείν, σύμφωνα με το Jaspers, έχει ως στόχο να μας υπενθυμίζει το διφυές της ύπαρξής μας: αποτελούμαστε από το θνητό και το αιώνιο, το άπειρο και το πεπερασμένο. Η προσπάθεια να προσδιορίσουμε τα όριά μας καθίσταται έτσι διαρκής, οπότε το φιλοσοφείν είναι μια ατελεύτητη διαδικασία φωτισμού του «είναι» μέσω του ανθρώπου.

Η φιλοσοφία ενδιαφέρεται για τα πάντα και μπορεί να ασχοληθεί με τα πάντα. Ανέκαθεν άλλωστε, η φιλοσοφία ήταν μια προσπάθεια για συνολική σύλληψη της πραγματικότητας, σε αντίθεση με τις επιμέρους επιστήμες, οι οποίες επικεντρώνονται σε μια εκάστοτε περιοχή της. Η φιλοσοφία υπάρχει λόγω του γεγονότος ότι ο άνθρωπος είναι ένα ελεύθερο ον. Ο άνθρωπος αποτελεί το απροσδιόριστο. Εκεί ακριβώς έγκειται η αξιοπρέπιά του, ως όντος. Όσο λοιπόν υπάρχουν άνθρωποι θα «κατακτούν» ασταμάτητα τον εαυτό τους.

Επιπλέον, η πλήρης διαφυγή από τη φιλοσοφία είναι αδύνατη. Ακόμη και η αφιλοσόφητη στάση αρκετών είναι και εκείνη μια μορφή φιλοσοφικής δραστηριότητας, αν και παραφθαρμένη και αδύναμη. Οι ιδεολογίες, ερειδόμενες στην εγκυρότητα της επιστημονικής γνώσης, επιχειρούν να γνωρίσουν συνολικά τον άνθρωπο. Για τον Jaspers, τέτοια παραδείγματα είναι η ψυχανάλυση και ο μαρξισμός, που μερικές φορές τείνουν να αναγάγουν ολόκληρη τη συμπεριφορά των ανθρώπων σε συγκεκριμένα στοιχεία. Συγκεκριμένα, τόσο η ψυχανάλυση όσο και ο μαρξισμός, αν χρησιμοποιηθούν έτσι, ακυρώνουν την ανθρώπινη ελευθερία και κατά συνέπεια και τη φιλοσοφία που στηρίζεται σε αυτή. Η

ολοκληρωτική γνώση του ανθρώπου, πιστεύει αυτός που την κατέχει, παρέχει ισχύ επιβολής πάνω στον άνθρωπο. Όταν οι έρευνες της ψυχολογίας και της κοινωνιολογίας αντίστοιχα υπερβούν τα όρια των επιστημονικών δραστηριοτήτων τους, τότε έχουν την τάση να υποτιμούν τον άνθρωπο. Η επιστήμη οφείλει να αποτινάξει από πάνω της κάθε πόθο για πλήρη «κατάκτηση» των ανθρώπων και να αποκλείσει τις αξιολογικές κρίσεις, όπως έλεγε και ο Max Weber (ο οποίος επηρέασε τη σκέψη του Jaspers). Επιπλέον, ο Jaspers στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην ηθική του Immanuel Kant, θεμέλιο της οποίας είναι η εντολή να μη μεταχειρίζεται κανείς έναν άνθρωπο αποκλειστικά και μόνον ως μέσο. Ο άνθρωπος είναι και ένα ον που μπορεί να θέτει εκείνο τους σκοπούς του, να θέτει στόχους, ακριβώς επειδή είναι έλλογο ον.